
Bevarrva

Idegenrendészeti őrizet Magyarországon (2010)

*Magyar Helsinki Bizottság,
2011. április*

www.helsinki.hu

Magyar Helsinki Bizottság

Tartalomjegyzék

I. Bevezető.....	2
II. Háttérinformáció.....	2
II.1. Az idegenrendészeti őrizet végrehajtásának jogszabályi alapja.....	2
II.2. Az idegenrendészeti őrizet szervezetrendszere és a közelmúltbeli változások	3
II.3. Módszertan.....	5
III. Főbb megállapítások.....	6
III.1. Rögtönzött és indokolatlan változtatás.....	6
III.2. „Bűnözőként kezelve”	7
III.3. Elfogadhatatlan fizikai és higiéniai körülmények.....	8
III.4. A megfelelő orvosi, pszichológiai és szociális ellátás hiánya	9
III.5. Nem megfelelő élelmezés.....	9
III.6. Kényszerű tétlenség és a szabad levegőn való tartózkodás hiánya.....	10
III.7. Sérülékeny külföldiek fogvatartása	10
III.8. Kiskorúak és menedékkérők jogellenes fogvatartása.....	11
III.9. Gyakori erőszakos cselekmények.....	12
III.10. Az alkalmatlan fogvatartási rendszer valódi ára.....	13
IV. Ajánlások	13
V. A rendőrség észrevételei.....	14

I. Bevezető

A Magyar Helsinki Bizottság figyelemmel kíséri a nemzetközi emberi jogi dokumentumokban biztosított emberi jogok magyarországi érvényesülését, és a közvélemény tájékoztatása mellett jogi segítséget nyújt mindazoknak, akik a Bizottság tevékenységi körébe tartozó jogsérelemmel fordulnak hozzá. A Magyar Helsinki Bizottság erőfeszítéseket tesz, hogy a hazai jogszabályokban következetesen érvényesüljenek az emberi jogi normák, működési területén elősegíti a jogi oktatást és továbbképzést Magyarországon és a régióban.

A Magyar Helsinki Bizottság többéves magyarországi börtön-, illetve fogdamegfigyelő tapasztalattal rendelkezik. A Bizottság az Országos Rendőr-főkapitánysággal (ORFK) 1997-ben kötött együttműködési megállapodás alapján rendszeresen tesz megfigyelő látogatásokat rendőrségi fogdába. Az együttműködési megállapodás lehetővé teszi a Bizottság megfigyelője számára, hogy:

- bármely, a rendőrség által fenntartott fogvatartást végrehajtó létesítményt előzetes bejelentés nélkül felkeresse;
- vizsgálja a fogvatartás fizikai körülményeit és e célból beszélgessen a fogvatartottakkal;
- hivatalos adatokhoz való hozzáférést biztosítsa számára a fogda személyzete;
- a megállapításokról jelentést készítsen a rendőrség számára és konzultációt követően azt nyilvánosságra hozza.

A Magyar Helsinki Bizottság az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága Közép-Európai Regionális Képviselő partnereként 1998 óta nyújt ingyenes jogi segítséget Magyarországra érkező menedékkérőknek, és nemzetközi védelemre szoruló külföldieknek, elősegítve hogy ezen személyek ténylegesen hozzáférhessenek a védelmet biztosító eljárásokhoz. A Bizottság megbízott ügyvédei heti rendszerességgel tesznek látogatásokat azon helyszíneken, ahol idegenrendészeti fogvatartását hajtják végre.

II. Háttérinformáció

II.1. Az idegenrendészeti őrizet végrehajtásának jogszabályi alapja

Az idegenrendészeti őrizet szabályait Magyarországon elsősorban az alábbi jogszabályok határozzák meg:

- A harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény (a továbbiakban Harmtv.);
- A harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény végrehajtásáról szóló 114/2007. (V. 24.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Vhr.);
- Az idegenrendészeti eljárásban elrendelt őrizet végrehajtásának szabályairól szóló 27/2007. (V. 31.) IRM rendelet (a továbbiakban: IRM rendelet);

A magyar idegenrendészeti őrizet legfontosabb jellemzői a megfigyelő látogatások időpontjában a következők voltak:

- Az őrizetet a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal (BÁH) illetékes idegenrendészeti osztálya rendeli el, bizonyos esetekben pedig a rendőrség¹;
- Idegenrendészeti őrizet akkor rendelhető el, ha a külföldi:
 - a hatóság elől elrejtőzött, vagy a kiutasítás végrehajtását más módon akadályozza;
 - a távozást megtagadja, vagy más alapos ok miatt feltehető, hogy a kiutasítás végrehajtását késlelteti vagy meghiúsítja;
 - a kötelező tartózkodásra kijelölt helyen az előírt magatartási szabályokat súlyosan vagy ismételten megsértette;

¹ Vhr. 126. § (1)-(2) bekezdés

- a számára előírt megjelenési kötelezettségét felszólításra sem teljesítette, és ezzel akadályozza az idegenrendészeti eljárás lefolytatását; vagy
- szándékos bűncselekmény elkövetése miatt kiszabott szabadságvesztés-büntetésből szabadult;²
- Az idegenrendészeti őrizet először 72 órára lehet elrendelni, ezután a fogvatartás helye szerint illetékes helyi bíróság alkalmanként 30 nappal meghosszabbíthatja;³
- Az idegenrendészeti őrizet maximális időtartama 6 hónap (30 naponta bírósági felülvizsgálattal), és azonnal meg kell szüntetni, ha nyilvánvalóvá válik, hogy a kiutasítást nem lehet végrehajtani. Ezen kívül az őrizet elrendelő hatóságnak arra kell törekednie, hogy az őrizet a lehető legrövidebb ideig tartson;⁴
- Kiskorúakat nem lehet idegenrendészeti őrizetben tartani;⁵
- A Magyar Helsinki Bizottság álláspontja szerint azon menedékkérőket, akik kérelmét érdemi eljárásban vizsgálja a menekültügyi hatóság, haladéktalanul szabadítani kell az idegenrendészeti őrizetből⁶ – ezzel a megközelítéssel azonban sem a rendőrség, sem a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal nem értett egyet;
- Ismereteink szerint 2010 tavaszán született döntés arról az Igazságügyi és Rendészeti Minisztériumban, hogy a menedékkérők fogvatartására vonatkozó fenti aggályok ellenére főszabályként idegenrendészeti őrizetet kell elrendelniük az eljáró szerveknek;
- Idegenrendészeti fogda (a hivatalos terminológia szerint „őrzött szállás”⁷) rendőrségi fogda vagy büntetés-végrehajtási intézet területén nem létesíthető⁸, a Vhr. és a vonatkozó IRM rendelet továbbá részletes eligazítást adnak az idegenrendészeti fogdákra vonatkozó jogszabályi követelményekről, fizikai körülményekről és működésük rendjének bizonyos szabályairól.

II.2. Az idegenrendészeti őrizet szervezetrendszere és a közelmúltbeli változások

2010 áprilisáig Magyarországon négy idegenrendészeti fogda üzemelt:

Helyszín	Befogadóképesség
Kiskunhalas	36
Nyírbátor	169
Győr	50
Budapest Ferihegy Nemzetközi Repülőtér	27

A kiskunhalasi, nyírbátori és a repülőtéri fogdákat az elmúlt években EU-s forrásokból teljes körűen felújították. A fizikai körülmények általános javulása mellett a fogdák felújítása Kiskunhalason és Nyírbátorban kifejezetten szigorú fogvatartási rezsim bevezetéséhez vezetett (lásd III.2. pont).

2010 áprilisa és augusztusa között országszerte 11 új (ideiglenes) idegenrendészeti fogdát nyitottak meg, amelyek közül 2010 őszén kilencet bezártak (a nyírbátori és kiskunhalasi ideiglenes őrzött szállások kivételével):

² Harmtv. 54. § (1)

³ Harmtv. 54. § (3)

⁴ Harmtv. 54. § (4) és Vhr. 126. § (5)

⁵ Harmtv. 56. § (1)

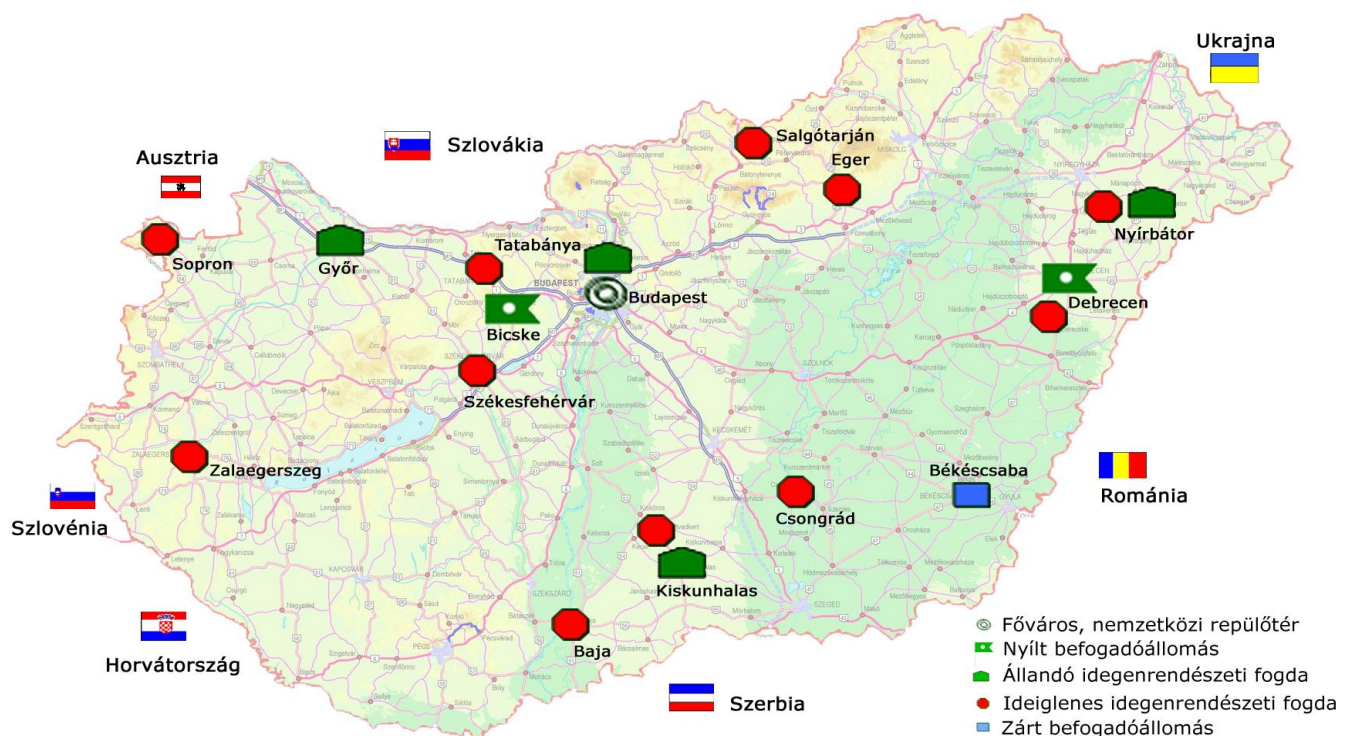
⁶ A menedékkjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény 55. § (3) bekezdése

⁷ Az „őrzött szállás” elnevezés megtévesztő eufemizmus a létesítményekben alkalmazott, rendkívül szigorú fogvatartási rezsim miatt. E jelentés a két fogalmat szinonimaként használja.

⁸ Vhr. 129. § (2)

Helyszín	Megnyitás időpontja	Befogadóképesség
Baja	2010. április 16.	19 fő
Csongrád	2010. május 22.	22 fő
Debrecen	2010. április 30.	62 fő
Eger	2010. június 1.	24 fő
Kiskunhalas	2010. április 21.	24 fő
Nyírbátor	2010. május 12.	107 fő
Salgótarján	2010. április 18.	51 fő
Sopron	2010. május 17.	20 fő
Székesfehérvár	2010. május 21.	20 fő
Tatabánya	2010. július 9.	44 fő
Zalaegerszeg	2010. május 26.	28 fő

A fenti létesítmények közül kilenc működött korábban rendőrségi fogdaként; többet évekkel korábban bezártak és azóta sem használták fogdaként. Nyírbátorban a korábbi nyitott közösségi szállást alakították át fogdának. Az új fogdák közül a nyírbátorit és a kiskunhalasit már évek óta üzemelő, nagyobb idegenrendészeti létesítmények környezetében alakították ki. Az alábbi térképen megtalálhatóak a régi és új idegenrendészeti fogdák a 2010. augusztusi állapot szerint:

A rendőrség rendszeresen „ideiglenes őrzött szállásokként” hivatkozott az újonnan megnyitott fogdákra, és valóban sor került a legtöbb intézmény bezárására a Bizottság látogatásai óta. Ezt a folyamatot azonban nem kísérte semmilyen hivatalos kommunikáció. Tudomásunk szerint a rendőrség nem tervezi a fogdák kapacitásának bővítését, azonban jelenleg sem ismert, hogy a szabálytalan migráció esetleges felerősödése mely bezárt fogdák újrainvitására vezet majd.

Fontos megjegyezni, hogy:

- az új fogdák megnyitását megelőzően, vagy azzal egy időben nem került sor a 2007. július óta hatályos, az idegenrendészeti őrizetre vonatkozó jogszabályi feltételek módosítására,
- nem volt tapasztalható számottevő változás a migrációs trendekben.

A 2010 tavaszán megválasztott új kormány szigorú bevándorlás- és fogvatartás-politikáját jól érzékeltette a 2010 augusztusában nyilvánosságra hozott, a teljes migrációs joganyagot módosító törvénytervezet. (Az idegenrendészeti őrizet maximális időtartama a korábbi 6 hónapról 12 hónapra nőtt, családtagjaikkal érkező kiskorúakat egyaránt őrizetbe lehet majd venni 30 napra, a menedékkérők őrizete általános gyakorlattá válik, stb.)

Hangsúlyozni kell azonban, hogy

- a változások 2010. december 24-én léptek hatályba; valamint
- a módosítások nem érintették negatívan az idegenrendészeti őrizet fizikai követelményeire vonatkozó előírásokat.

II.3. Módszertan

A Magyar Helsinki Bizottság 9 új, ideiglenes fogdát (őrzött szállást) látogatott meg augusztusban és egyet szeptemberben. A Bizottság összesen nyolc munkatársa vett részt a látogatásokon, amelyeket egy jelentős fogdamegfigyelői tapasztalattal rendelkező munkatárs vezetésével 3-4 fős csoportokban bonyolítottak le.

Helyszín	Látogatás időpontja
Tatabánya	2010. augusztus 5.
Székesfehérvár	2010. augusztus 10.
Salgótarján	2010. augusztus 11.
Eger	2010. augusztus 11.
Sopron	2010. augusztus 16.
Csongrád	2010. augusztus 16.
Baja	2010. augusztus 17.
Debrecen	2010. augusztus 26.
Nyírbátor	2010. augusztus 27.
Zalaegerszeg	2010. szeptember 26.

A kiskunhalasi őrzött szállás(ok) parancsnoka a látogatás előtt két nappal történt tüzesetre hivatkozva nem engedélyezte a Bizottság munkatársainak belépését az utóbb megnyitott létesítménybe, mivel onnan az eset után az összes fogvatartottat átszállították más létesítményekbe.

Minden monitorozó látogatás során azonos kérdőívet használt a Bizottság, amely a hatályos jogszabályi előírásokat veszi alapul és tartalmazza az Európa Tanács Kínzás, Embertelen vagy Megalázó Bánásmód vagy Büntetések Megelőzésére Létrehozott Európai Bizottsága (a továbbiakban Európa Tanács Kínzás Elleni Bizottsága) ajánlásait⁹, valamint felhasználja a Helsinki Bizottság többéves börtön- és fogdamegfigyeléseinek gyakorlati tapasztalatait.

A megfigyelők látogatásaik során az alábbi körülményeket vizsgálták:

- általános információk (férőhelyek száma, a fogvatartottak összetétele, a fogda megnyitásának körülményei, stb.);
- általános fizikai körülmények (mozgástér, természetes fényforrás, stb.);
- a létesítményen belüli mozgás szabályai;
- szabad levegőn tartózkodás biztosítása;

⁹ <http://www.cpt.coe.int/en/documents/eng-standards.pdf>

- higiéniai állapotok;
- élelmezés;
- orvosi ellátás;
- pszicho-szociális segítség;
- sérülékeny fogvatartottakkal való bánásmód;
- napirend;
- külvilággal való kapcsolattartás (telefon, levelezés, stb.);
- erőszakos cselekmények előfordulása, önsértés, rendkívüli események;
- esetleges jogellenes fogvatartás.

Minden látogatás hasonló forgatókönyv szerint zajlott:

1. Rövid beszélgetés a parancsnokkal;
2. A fogda helyiségeinek megtekintése (közösségi helyiségek és zárkák egyaránt);
3. Beszélgetés a fogvatartottakkal (a Bizottság megfigyelői angol, francia, német és szerb nyelven kommunikáltak a megkérdezett külföldiekkel, előzetesen mindenkit tájékoztattak a beszélgetés önkéntes voltáról és kifejezett hozzájárulást kértek az interjúk lefolytatásához és az információk későbbi felhasználásához).

Ez a jelentés teljes mértékben a fentiek szerint lebonyolított megfigyelő látogatások tapasztalatai alapján készült.

III. Főbb megállapítások

III.1. Rögtönzött és indokolatlan változtatás

Amint azt a II.2. pontban korábban kifejtettünk, az aktuális magyarországi körülmények nem indokoltak ilyen radikális változást az idegenrendészeti őrizet terén. Ezenfelül nem készült a szerkezetváltást előkészítő megvalósíthatósági tanulmány, amelyről így nem is folytathott szakmai egyeztetés. Az új rendszer tényleges költségei még nem ismertek (lásd III.10.) Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságát és az ezen a területen aktív civil szervezeteket előzetesen nem tájékoztatták az új idegenrendészeti fogdák megnyitására (amely lehetővé tette volna például a jogi tanácsadás új helyzetéhez történő fokozatos alakítását).

A fogdák megnyitásának ténye még az illetékes rendőri szervek előtt is titokban maradt. Különösen meglepő volt, hogy a fogdaparancsnokok az újonnan nyitott, vagy korábban rendőrségi fogdaként működő épületek idegenrendészeti fogdákká alakításáról szóló tájékoztatást csak a megnyitást megelőző 1-2 napban kaptak. Debrecenben például csupán fél nap állt a személyzet rendelkezésére, hogy felkészülhessen az idegenrendészeti fogda megnyitására, míg Székesfehérváron és Baján a felkészülési idő egy nap, Tatabányán és Salgótarjánban két nap volt, Egerben és Sopronban pedig nem több mint három nap felkészülési idő volt a megnyitás előtt. A többi fogda parancsnokát is csak néhány nappal vagy héttel az átalakulást/megnyitást megelőzően tájékoztatták a változásról.

Az újonnan megnyílt idegenrendészeti fogdák személyzetének többsége semmilyen felkészítő képzésben nem részesült, annak ellenére, hogy:

- túlnyomó többségük semmilyen idegen nyelvet nem beszél, vagy ha mégis, akkor csupán az alapvető szókincset sajátította el és/vagy olyan nyelvről van szó, amelyet a fogvatartottak általában nem értenek (jellemzően a német),
- soha nem dolgoztak multikulturális környezetben, soha nem vettek részt interkulturális képzésen,
- sokan közülük nem is dolgoztak fogdán korábban.

Csupán a tatabányai, csongrádi, salgótarjáni és bajai fogda személyzete számolt be rövid felkészítő tájékoztatóról, azonban ezek a megbeszélések nem elegendőek ahhoz, hogy biztosítsák a megfelelő jogi, interkulturális illetve konfliktuskezelési képességek elsajátítását.

Ez a helyzet nyilvánvalóan ellentétes az Európa Tanács Kínzás Elleni Bizottságának azon ajánlásával, amely

szerint „az ilyen és ehhez hasonló intézmények felügyelő személyzetének tagjai gondosan kiválasztott, megfelelő képzésben részesülő, az interperszonális kommunikáció terén jártas személyeknek kell lenniük. További követelmény a különböző fogvatartottak kulturális hátterének, hagyományainak megismerése, illetve az akár poszt-traumás, akár társadalmi-kulturális változások hatására kialakuló stressz-zavar lehetséges tüneteinek felismerése és az ennek megfelelő lépések megtétele.”¹⁰ Arról nem is beszélve, hogy legalább néhányuknak megfelelő nyelvtudással kellene rendelkezniük.

A feltűnően rövid felkészülési időszak, valamint a képzések hiánya arra enged következtetni, hogy az egy tucat új idegenrendészeti fogda nyitásáról szóló döntés nem volt kellőképpen előkészített és szakmailag megalapozott. Ennek eredményeképpen mind a létesítmények, mind a személyzet ilyen horderejű feladat elé állításával, az új rendszerben jelentősen nőtt az őrizetben bekövetkező emberi jogi visszaélések és erőszakos konfliktusok esélye. Újra hangsúlyozandó, hogy egy ilyen jellegű és mértékű változás létjogosultságát nem támasztja alá sem közelmúltban történt jogszabály-módosítás, sem a migrációs trendek számottevő változása. Az interjúalanyok mellett a fogdák személyzete is elégedetlenségét fejezte ki a változásokkal kapcsolatban. Külön kiemelték a megfelelő előkészítés, képzés, pénzügyi források és szaktudás hiányát.

III.2. „Bűnözőként kezelve”

A magyar jogszabályi rendelkezések értelmében a tiltott határátlépés szabálysértésnek minősül, nem bűncselekménynek.¹¹ Az idegenrendészeti őrizet alatt álló külföldiek jelentős része soha nem követett el bűncselekményt. Mindezek ellenére sok őrzött szálláson az őrizetesek mozgását a körleten belül is korlátozzák.

- A „régii” őrzött szállásokon (Kiskunhalason és Nyírbátorban) a fogvatartási rezsím a látogatások idején a fegyházkörülményekhez volt hasonló, hiszen az őrizetesek a nap túlnyomó részében nem hagyhatták el a zárkákat, a közösségi helyiségekben pedig csak néhány órát tartózkodhattak (az étkezések alatt például). A szabad levegőn tartózkodás legfeljebb napi egy órában biztosított egy sivár (lényegében üres) sétaudvaron, és ez az időtartam az őrizetesek beszámolóí szerint a gyakorlatban sokszor rövidebb.
- A Bizottság látogatásának idején a salgótarjáni őrzött szálláson az őrizetesek egész nap nem hagyhatták el a zárkákat. Főszabály szerint az őrizetesek a pihenőidő és az étkezések idejét kivéve egész nap megkérhették a személyi állomány tagjait, hogy használhassák a közösségi helyiségeket, tévét nézhessenek, cigarettázhassanak, vagy használhassák a fürdőszobát. Azonban a Salgótarjában fogvatartottak egybehangzóan állították, hogy gyakran hosszú ideig (néha akár fél órát) kell várniuk arra, hogy az őrök kiengedjék őket a zárkákból. Ez különösen súlyos problémát jelentett Salgótarjában, mivel a zárkákban nem volt WC (lásd: III. 3.).
- A tatabányai ideiglenes őrzött szálláson a zárkák ajtaja főszabály szerint 8.30 és 11.30, 14.00 és 18.00, illetve 19.30 és 21.30 között volt nyitva. Az őrizetesek azonban arra panaszkodtak, hogy a megjelölt időszakokban valójában sokkal kevesebb időre (20-30 percre) engedték ki őket a zárkákból.
- A debreceni, soproni, egri, csongrádi és bajai őrzött szállásokon és a nyírbátori őrzött szállás újonnan megnyitott részén az őrizetesek viszonylag szabadon mozoghattak az őrzött szállás területén a nap jelentős részében, és a zárkák ajtaját nem zárták napközben rutinszerűen a látogatások során tapasztaltak szerint.

A kiskunhalasi és nyírbátori „régii”, valamint az „új” salgótarjáni őrzött szálláson alkalmazott szigorú rezsím mind jogi, mind gyakorlati szempontból ésszerűtlen és indokolatlan. Az Európa Tanács Kínzás Elleni Bizottsága többször hangsúlyozta, hogy az illegális migránsok fogvatartása során figyelemmel kell lenni az őrizet nem büntető jellegére, ezért az őrizetesek „mozgásszabadságát a fogvatartás helyéül szolgáló intézményen belül a lehető legkisebb mértékben szabad korlátozni”.¹² Az Európa Tanács Kínzás Elleni Bizottsága 2010. június 8-án kiadott jelentésében kritizálta az értelmes szabadidős és szabad levegőn végezhető tevékenységek hiányát, ezek az állítások Nyírbátor tekintetében továbbra is érvényesek.¹³ Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosság szintén többször kritizálta a fenti gyakorlatot az elmúlt években. A

¹⁰ <http://www.cpt.coe.int/en/documents/eng-standards.pdf>, 39. oldal

¹¹ Az egyes szabálysértésekről szóló 218/1999. (XII. 28.) Korm. rendelet, 22. §

¹² <http://www.cpt.coe.int/en/documents/eng-standards.pdf>, 50. oldal

¹³ <http://www.cpt.coe.int/documents/hun/2010-16-inf-eng.pdf>

mozgásszabadság ilyen súlyos, több hónapon át tartó, jogi alapot nélkülöző korlátozása rendkívüli mértékű frusztrációt okoz, ami pszichés és egészségi problémákhoz, valamint agresszív viselkedéshez vezet. Így nem meglepő, hogy a Magyar Helsinki Bizottság megfigyelői azt tapasztalták, hogy összefüggés van a mozgásszabadság súlyos korlátozása, illetve az erőszakos konfliktusok, az önkárosító magatartás és a tiltakozó akciók gyakorisága között.

Az idegenrendészeti őrizetben lévők egy jelentős része menedékkérő, akikkel kapcsolatban az EU Befogadási Irányelvének¹⁴ 7. cikk (1) bekezdése kimondja: „A menedékkérők a fogadó tagállam területén vagy az e tagállam által számukra kijelölt területen belül szabadon mozoghatnak. A kijelölt terület nem érintheti a magánélet elidegeníthetetlen terét, és annak kellő lehetőséget kell teremtenie az irányelvben biztosított minden kedvezményhez való hozzáférésre.” Ezt a rendelkezést sérti az a gyakorlat, hogy a menedékkérőknek a nap nagyobb részében egy zárt helyiségben kell tartózkodniuk, különösen akkor, ha az alapvető higiéniai feltételek (WC, mosdó) sem biztosítottak a fogvatartottak elhelyezésére szolgáló helyiségekben (ez volt a helyzet például Salgótarjánban).

III.3. Elfogadhatatlan fizikai és higiéniai körülmények

A Vhr. 129. §-a kimondja, hogy őrzött szállás olyan épületben vagy épületrészben létesíthető, ahol

- az őrizetben lévő harmadik országbeli állampolgárok elhelyezésére szolgáló helyiségekben fejenként legalább 15 m³ légtér és 5 m² mozgástér,
- az étkezés és a szabadidő eltöltésére közösségi helyiség (ablakkal és természetes szellőzéssel), valamint
- a fogvatartottak számának megfelelő számú mosdó és zuhanyozó, valamint WC helyiség biztosítható.

Egyes újonnan megnyitott őrzött szállások azonban még a fenti alapvető követelményeknek sem feleltek meg a látogatások tapasztalatai alapján.

- A salgótarjáni őrzött szálláson a Magyar Helsinki Bizottság megfigyelői által megtekintett, háromfős zárkák nem voltak nagyobbak 13 m²-nél, az ágyak közötti távolság nagyjából 60 centiméter volt. Ez azt jelenti, hogy a három őrzetes összes mozgástere a zárkán belül nem volt több mint 6-7 m².
- Baján a Magyar Helsinki Bizottság megfigyelői által megtekintett, háromfős zárkák nem voltak nagyobbak 10 m²-nél (vagyis az egyes zárkákban a három fogvatartott rendelkezésére álló mozgástér összesen csak 4 m² volt). A látogatás idején a zárkák tisztasága és szellőzése nem volt megfelelő, az ablakokat nem lehet eléggé kinyitni.
- A salgótarjáni őrzött szállás zárkáiban nem található sem WC, sem mosdókagyló. Az őrzött szálláson legfeljebb elhelyezhető 51 fogvatartott három (!) WC-t használhatott összesen (a látogatás idején 44 főt tartottak fogva). Emellett az egyik WC a fürdőhelyiségben található, és semmilyen módon nincs elválasztva a helyiség többi részétől, vagyis az azt használókat közelről láthatják mind a zuhanyozót használó fogvatartottak, mind a fürdőhelyiség ajtajában álló őreik. A másik két WC egy külön helyiségben található, de csak egy körülbelül 80 centiméter magas fal választja el őket egymástól, illetve a helyiség többi részétől, és csak az egyik oldalon. Így a WC-használat közben a minimális intimitás sem biztosított. Egy ór minden esetben elkísérte a WC-re a fogvatartottakat, és „szemmel tartotta őket”, amíg használják a helyiséget, azért, hogy – ahogy azt a Magyar Helsinki Bizottság megfigyelőinek elmondták – az őrzetesek „ne akaszthassák fel magukat”. Emellett sok fogvatartott panaszkodott arra, hogy hosszú ideig (akár 20-30 percig) kellett vámiuk arra, hogy a rendőrök kiengedjék őket a zárkából, így gyakran (főleg éjszaka) kénytelenek voltak egy műanyag üvegbe vizelni a zárkában.
- Az új nyírbátori őrzött szállás zárkáiban szintén nincs WC. Az őrzetesek arra panaszkodtak, hogy éjszakánként, amikor a zárkák zárva vannak, hívniuk kell az őreket, ha használni akarják a WC-t. Előfordul ugyanakkor, hogy az őreik nem engedik ki őket a zárkából, vagy nem hallják meg, hogy hívják őket, és ilyenkor egyéb lehetőség hiányában néha kénytelenek voltak kivizelni a nyitott ablakon.

¹⁴ A Tanács 2003/9/EK irányelve a menedékkérők befogadása minimumszabályainak megállapításáról

- A bajai őrzött szálláson csak egy WC állt a 17 őrizetes rendelkezésére. Ez a közös mosdóban volt, és csupán egy válaszfal szeparálta el a zuhanyzóktól.

A Magyar Helsinki Bizottság rendkívül aggasztónak tartja, hogy az idegenrendészeti őrizet alatt állók fogvatartási körülményei a bajai és a salgótarjáni őrzött szálláson a látogatások idején nem feleltek meg sem a magyar kötelező jogszabályi előírásoknak, sem a vonatkozó nemzetközi normáknak. Az ilyen körülmények között végrehajtott, hónapokig tartó fogvatartás könnyen embertelen és megalázó bánásmódnak minősülhet.

III.4. A megfelelő orvosi, pszichológiai és szociális ellátás hiánya

A Helsinki Bizottság a meglátogatott őrzött szállások majdnem mindegyikében tapasztalta, hogy az őrizeteket általában csak akkor vizsgálja meg orvos, ha kifejezetten jelzik, hogy panaszuk van, és nincs rendszeres orvosi vizsgálat. Egy Nyírbátorban fogvatartott külföldi jelezte, hogy epilepsziás és egyáltalán nem részesül orvosi kezelésben. A bajai és csongrádi fogda esetében sem volt minden nap biztosított az orvosi ellátás elérhetősége.

A legtöbb őrzött szálláson nem volt biztosított a pszichológiai segítségnyújtáshoz való hozzáférés, bár egyértelmű, hogy arra nagy szükség lenne. Példának okáért Nyírbátorban az egyik fogvatartott jelezte, hogy bár rendszeres pszichológiai ellátásra lenne szüksége, csak havonta egyszer találkozhat a pszichológussal, ami nem elegendő. Az őrizetes elmondta a megfigyelőknek azt is, hogy egy másik őrzött szálláson, ahol korábban fogva tartották, kétheti rendszerességgel konzultálhatott pszichológussal. Tatabányán a fogvatartottak elvileg a rendőrségi pszichológushoz fordulhattak panaszaikkal, beszámolójuk szerint azonban valójában csak annyi történt, hogy a fogdaszemélyzet ezzel megbízott tagja altatókat, nyugtatókat és fájdalomcsillapítót osztott ki nekik.

Szociális munkások egyáltalán nem látogatták a fogdákat, vagyis semmilyen szociális ellátás nem volt elérhető.

A soproni és a debreceni őrzött szálláson nem volt olyan elkülönítő helyiség, ami a fertőző beteg vagy kórokozó-hordozó fogvatartottak elhelyezésére alkalmas.

III.5. Nem megfelelő élelmezés

A fogvatartottak a Magyar Helsinki Bizottság megfigyelői által meglátogatott legtöbb őrzött szálláson sérelmezték az étel rossz minőségét és elégtelen mennyiségét. Amikor a megfigyelők szembesítették az őrzött szállások személyzetét az őrizetesek állításaival, az érintettek minden esetben beismerték, hogy vannak problémák az élelmezéssel.

- A Magyar Helsinki Bizottság megfigyelőit Egerben arról tájékoztatták, hogy az őrzött szállás költségvetéséből egy fogvatartott napi élelmezésére 700 Ft jut, ami nyilvánvalóan nem elegendő arra, hogy a fogvatartottak megfelelő mennyiségű és minőségű ételmezt kapjanak.
- Baján a fogvatartottak elmondták, hogy a nem megfelelő higiéniai körülmények miatt ételmérgezést kaptak. A Magyar Helsinki Bizottság megfigyelői azt tapasztalták, hogy a tányérokat a fogvatartottaknak maguknak kellett volna elmosniuk, de ehhez nem kaptak megfelelő eszközöket és mosogatószeret, így nagy volt a bakteriális fertőzés esélye, különösen a meleg nyári hónapokban. A rendőrök megerősítették, hogy az őrizetesek ételmérgezés gyanúja miatt orvosi vizsgálaton estek át.
- Más őrzött szállásokkal ellentétben Sopronban és Csongrádon mind az őrizetesek, mind a személyi állomány tagjai úgy nyilatkoztak, hogy viszonylag kevés probléma adódott az őrizetesek élelmezése kapcsán. Ennek oka az lehet, hogy ezen őrzött szállások esetében jóval magasabb összeg állt rendelkezésre az élelmezésre (Sopronban kb. napi 1600 Ft, Csongrádon 1200 Ft), ami lehetővé tette, hogy az őrizetesek rendszeresen kapjanak tejtermékeket és gyümölcsöt.

III.6. Kényszerű tétlenség és a szabad levegőn való tartózkodás hiánya

A vonatkozó magyar jogszabályi rendelkezések szerint őrzött szállás olyan épületben vagy épületrészben létesíthető, ahol a szabad levegőn való tartózkodásra alkalmas terület biztosítható,¹⁵ és a fogvatartott harmadik országbeli állampolgárok jogosultak napi legalább egy óra időtartamú szabad levegőn tartózkodásra.¹⁶ Egyes őrzött szállások egyértelműen nem feleltek meg ennek a kritériumnak.

- Sopronban, Salgótarjánban, Csongrádon, Debrecenben, Székesfehérváron és Tatabányán az őrzött szállások nem rendelkeztek a látogatások idején sétaudvarral. A szabad levegőn tartózkodásra a zárkával egy szinten található közösségi helyiségek voltak rendszeresítve, amelyeknek az ablakaiból eltávolították az üveget. Ez semmilyen tekintetben nem tekinthető szabad levegőn tartózkodásnak a szó valódi értelmében.
- A bajai őrzött szálláson a fogvatartottak korábban mindennap kimehettek az udvarra és futballozhattak, azonban egy fogvatartott szökését követően, csak hetente egyszer mehetek ki sétálni.
- A szabad levegőn végzett szabadidős tevékenységre az ideiglenes fogdák közül csak Nyírbátorban volt lehetőség – a látogatás idején a az őrizetesek egy csoportja éppen futballozott az udvaron.

A szabadidős tevékenységek hiánya súlyos problémát jelent minden meglátogatott őrzött szállás esetében; legtöbbször a tévézés jelenti az egyetlen időtöltési lehetőséget.

- Nyírbátor kivételével egyetlen őrzött szálláson sincs a többség számára lehetőség a sportolásra. Ugyanakkor a soproni és a székesfehérvári őrzött szálláson volt pingpongasztal a látogatás idején.
- A legtöbb őrzött szálláson nem biztosítottak könyveket vagy újságokat az őrizeteseknek.
- Televíziókészülék minden meglátogatott őrzött szálláson volt. Debrecenben, Salgótarjánban, Nyírbátorban és Csongrádon csak magyar tévéadókkal. Tatabányán csak a rendőrök által meghatározott adókat nézhették a fogvatartottak. Baján a televíziót a folyosón, rácsok mögött helyezték el, és egyszerre csak három fogvatartott tudott ülni tévézni, a többieknek állni kellett mögöttük.

A Magyar Helsinki Bizottság megfigyelői azt tapasztalták, hogy a muzulmán vallású fogvatartottak igényeit többé-kevésbé figyelembe vették, azonban Nyírbátorban és Baján nem volt imádkozásra alkalmas külön helyiség, Salgótarjánban pedig az erre a célra használt helyiségnek nem volt ablaka és szellőzése. A muzulmán vallású fogvatartottak számára több helyen nem biztosították a hozzáférést a Korán egy példányához.

III.7. Sérülékeny külföldiek fogvatartása

A magyar idegenrendészeti szabályozás egyik legnagyobb hiányossága, hogy nem tartalmaz külön rendelkezéseket a sérülékeny személyek őrzésével kapcsolatban. A Vhr. 126. § (6) bekezdés b) pontja mindössze arról rendelkezik, hogy az őrzetet meg kell szüntetni, ha nyilvánvaló, hogy a kiutasítást nem lehet végrehajtani, különösen, ha a külföldi egészségi állapota miatt huzamos kórházi kezelést igényel. Ez a rendelkezés azonban figyelmen kívül hagyja, ha a huzamos kórházi kezeléstől eltérő okok miatt igényelne különleges bánásmódot az őrzetes külföldi, mint például pszichés zavarok, életkor, terhesség, illetve testi vagy szellemi fogyatékek.

A látogatások során a megfigyelők számos fogvatartottnál észleltek olyan komoly pszichés problémákat, amelyek jórészt korábbi kezeletlen traumából, rossz fogvatartási körülményekből és/vagy kényszerű tétlenségből fakadtak. A kiskunhalasi őrzött szálláson a Bizottság munkatársai beszélgettek egy több mint nyolchónapos (!) terhes fiatal nővel, akit mindössze a szüléskor szabadítottak az őrzetből.

A látogatásokon tapasztaltak megerősítik/alátámasztják a Jezsuita Menekültszolgálat legutóbbi nemzetközi kutatásának eredményeit, vagyis, hogy az őrzet emberekre gyakorolt negatív hatásai következtében azok is traumatizálódnak a fogvatartás során, akik korábban nem estek át traumatizáló élményeken (mint például a

¹⁵ Vhr. 129. § (1) bekezdés

¹⁶ Harmtv. 61. § (3) bekezdés h) pont

kínzás).¹⁷ A megkérdezett külföldiek jelentős része megfelelő nyelvtudás nélkül képtelen volt kommunikálni környezetével, nem kapott kellő tájékoztatást az ellene folyó idegenrendészeti eljárás aktuális állásáról, valamint szellemi állapotuk folyamatos és fokozatos romlásáról számoltak be.

III.8. Kiskorúak és menedékkérők jogellenes fogvatartása

Annak ellenére, hogy a Harmtv. világosan kizárja 18 évnél fiatalabb személyek idegenrendészeti őrizetét, a Helsinki Bizottság megfigyelői két, nagy valószínűséggel kiskorú külföldi őrizetessel is találkozott a látogatások során.

- A megfigyelők a soproni fogdán találkoztak egy algériai állampolgárságú kísérő nélküli kiskorúval, aki elmondta, hogy annak ellenére, hogy ő állítása szerint csak 17 éves, a BÁH szakértője korábban megállapította róla, hogy „nagyjából 20-22 éves lehet” és ezért került idegenrendészeti őrizetbe. A Bizottság megfigyelői szerint a fiú nagy valószínűséggel valóban 17 éves volt (pl. nem volt egyáltalán arcszőrzete), legalábbis megillette volna a „kétség esetén a kérelmező javára elv” alkalmazása. A látogatás alatt a fiú otthonról faxon megkapta az életkorát bizonyító azonosító igazolványának másolatát. A Bizottságot később arról tájékoztatták, hogy a fiút szabadították és a bicskei kísérő nélküli kiskorúak otthonában helyezték el.
- A salgótarjáni látogatás alkalmával egy másik, afgán állampolgárságú kiskorúval találkoztak a Bizottság munkatársai, aki azt állította, hogy miután júniusban Finnországból szállították Magyarországra dublini eljárás keretében, ismét menedéket kért. A megfigyelők egyöntetű benyomása szerint a fiú nem lehetett idősebb 17-18 évesnél, alacsony, törekeny testalkata és az arcszőrzet teljes hiánya engedett erre következtetni. A BÁH nem rendelte el a fiú szabadítását annak ellenére, hogy a Bizottság munkatársai a látogatás után hivatalosan jelezték a BÁH eljáró szervének, hogy nagy valószínűséggel kiskorút tartanak idegenrendészeti őrizet hatálya alatt. A fiú szabadítására csupán október 15-én került sor (tehát a Helsinki Bizottság fellépését követő két hónap múlva). A Bizottság álláspontja szerint az afgán fiú fogvatartása két okból is jogellenes volt: egyrészt mert 18 év alatti, másrészt mert menedékkérő.

A Helsinki Bizottság tapasztalatai szerint az elmúlt két évben egyre nőtt az idegenrendészeti őrizetben fogvatartott menedékkérők száma. A BÁH, szemben a jogszabályi rendelkezésekkel, 2009-től egyre több esetben mulasztotta el szabadítani és befogadó állomáson elhelyezni azokat az érdemi eljárásra utalt menedékkérőket, akiket a 2008. január 1. óta hatályos (és 2010. december 24-én hatályát veszített) menedékjogi törvény 55. § (3) bekezdése szerint szabadítani kellett volna az idegenrendészeti őrizetből.¹⁸ A BÁH jogellenes gyakorlata miatt a Helsinki Bizottság 2009. február 9-én a Legfőbb Ügyészhez fordult, orvoslendő a jogsértő állapotot. A Legfőbb Ügyészség 2009. április 22-én kelt válaszában teljes mértékben osztozott a Helsinki Bizottság álláspontját és felhívással élt a BÁH főigazgatója felé. A menedékkérők jogellenes fogvatartásának kérdése szerepel az Amerikai Egyesült Államok Külügyminisztériumának Magyarországról szóló 2009-es és 2010-es emberi jogi jelentésében is.¹⁹

Az ügyészségi felszólalást követően a Bizottság 2009-ben és 2010-ben is értesült olyan esetekről, ahol az előzetes vizsgálati eljárás lefolytatása után a BÁH nem intézkedett a menedékkérők szabadítása felől. Számos fogvatartott hasonló helyzetről számolt be. A fogvatartást elrendelő határozatokat a Bizottság ügyvédei hiába támadták meg az illetékes helyi bíróságok előtt, mivel az idegenrendészeti őrizet felülvizsgálata során a helyi bíróságok pusztán formai szempontok szerint vizsgálják annak jogalapját, anélkül, hogy érdemben és egyéniesítve vizsgálnák, hogy az őrizet elrendelése és fenntartása megfelel-e az Emberi Jogok Európai Egyezménye 5. cikkének. E körben így a bíróságok a jogellenes fogvatartás tényét sem észlelték. A Helsinki Bizottság az Európai Emberi Jogi Bírósághoz fordult két menedékkérő ügyében, akiket közel hat hónapig tartottak fogva Nyírbátorban. Az eljárás folyamatban van.

¹⁷ A jelentés elérhető angol nyelven: Becoming vulnerable in detention, Jesuit Refugee Service, June 2010, [http://www.jrseurope.org/publications/JRS-](http://www.jrseurope.org/publications/JRS-Europe_Becoming%20Vulnerable%20In%20Detention_June%202010_PUBLIC_28Jun10.pdf)

[Europe_Becoming%20Vulnerable%20In%20Detention_June%202010_PUBLIC_28Jun10.pdf](http://www.jrseurope.org/publications/JRS-Europe_Becoming%20Vulnerable%20In%20Detention_June%202010_PUBLIC_28Jun10.pdf)

¹⁸ Met. 55. § (3) bekezdése szerint „Ha a menekültügyi hatóság a kérelmet érdemi eljárásra utalja, és a kérelmező idegenrendészeti őrizetben van, a menekültügyi hatóság kezdeményezésére az idegenrendészeti hatóság az őrizetet megszünteti.”

¹⁹ A jelentés angol nyelven elérhető: <http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2009/eur/136035.htm> és <http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2010/eur/154428.htm>

III.9. Gyakori erőszakos cselekmények

Tiltakozás, éhségsztrájk, erőszakos incidens és önsértés egyaránt előfordult az új idegenrendészeti fogdákon azok üzemeltetése során.

- Gyakoriak voltak az éhségsztrájkok több érintett létesítményben is. Salgótarjánban 34 őrizetes éhségsztrájkolt egy héten keresztül, Debrecenben 27, Egerben egy őrizetes több mint 10 napig, Csongrádon 16, valamint Baján is többen tiltakoztak így.
- Öngyilkossági kísérletre volt példa Debrecenben és Tatabányán, egyik sem járt halálos eredménnyel.
- Kényszerítő eszközöket (bilincs, gázspray, testi erő) kellett alkalmazni Székesfehérváron, Tatabányán, Nyírbátorban és Salgótarjánban.
- 2010 júliusában egy alkalommal azért tiltakoztak az ajtók zajos ütlegetésével a tatabányai idegenrendészeti fogdán fogvatartott őrizetesek, mert vacsora után szerettek volna kimenni cigarettázni a dohányzóhelyiségbe. A zajt hallva az őnök erősítést kértek a bevetési csoporttól. Ennek következtében hamarosan a helyi rendőrkapitányság rendőrei behatoltak a létesítmény területére. Az őrizetesek beszámolóí szerint a rendőrök maszkot viseltek arcuk eltakarására. A beszámolóí szerint testi kényszert alkalmaztak a rendbontókkal szemben és egyiküket gumibottal bántalmazták. Az állítólagos ütések következtében keletkezett zúzódásos sérüléseket megmutatta az őrizetes a megfigyelőínek, a sérülések három héttel az eset után is jól láthatóak voltak. A napirend szerint az őrizetesek vacsora után (19.30-21.30-ig) szabadon mozoghatnak a folyosón, ezért érthetetlen, hogy miért nem hagyhatták el a zárkákat aznap este. Az őrizetesek beszámolóíja szerint az esetet követően a szabad levegőn tartózkodás lehetséges időtartama jóval rövidebb lett, mint ahogy a napirendben szerepelt.
- A nyírbátori őrzött szálláson hallott beszámolóí szerint miután néhány fogvatartott megszökött a fogdáról a többieket egyfajta „kollektív büntetésként” reggel 6 órakor felverték, és gumibottal ütlegették az őnök. Ugyanezen a fogdán arról is beszámoltak az őrizetesek, hogy az őnök kigúnyolták őket, mintha szamarak lennének, amikor imádkoztak. Ezt alátámasztotta a látogatáskor jelen lévő egyik őr is, aki hozzátette, hogy a fogvatartottak szerinte csak „túlreagáltak az esetet”. Szintén itt számoltak be arról, hogy az őnök kiöntöttek egy doboz narancslevet és egy zacskó kekszet, az őrizetesek elmondása szerint a Koránra.
- Az erőszakos incidensek száma Salgótarjánban és Nyírbátorban volt kiemelkedően magas. Salgótarjánban június 9-én és 10-én is csoportos verekedés alakult ki, a második alkalommal nyolc fogvatartott megsérült. Június 9-én az egyik afgán őrizetes megharapta a másik karját. Május 20-án az egyik őrizetes tiltakozásképp a vas zárkaajtóba verte a fejét, emiatt nyugtató injekciót kapott. Augusztus 2-án végső elkeseredésében egy őrizetes borotvával vágta meg a fejét. Több őrizetes egybehangzó állítása szerint a hasonló helyzetekben az őnök rendszerint gázspray-t használnak a fogvatartottak ellen. Hasonlóan feszült volt a helyzet Nyírbátorban, ahol 15 rendkívüli esemény történt a látogatások idején, testi kényszer alkalmazása, verekedés, őnök elleni támadás és önkárosítás formájában.
- A tiltakozás leglátványosabb példájára Kiskunhalason került sor augusztus 14-én, ahol őrizetesek felgyújtottak egy matracot és ezáltal a körletet. A fogdaparancsnok tájékoztatása szerint két személyt őrizetbe vettek és később előzetes letartóztatásba helyeztek a tüzeset után. Más őrizetesek beszámolóíja szerint az őnök durvák és erőszakosak voltak velük a menekítés során, volt, aki gumibot okozta sérülés nyomát mutatta a vállán és a nyakán. A Helsinki Bizottság megfigyelőí rendkívül feszült és hűvös légkörről számoltak be a látogatás során, a megkérdezett őrizetesek kifejezetten rémültnek tűntek.

Az egyre gyakrabban előforduló erőszakos cselekmények és a fogdák fizikai állapota, valamint a fogvatartási rezsím között egyértelmű összefüggés fedezhető fel. Azokban a fogdáiban, ahol rendkívül szigorú a fogvatartási rezsím (pl. egész nap zárva vannak a zárkaajtók) vagy ahol a fizikai körülmények alkalmatlanok a fogvatartásra, mint például Salgótarjánban, sok erőszakos esemény fordult elő. Ahol rugalmasabb az őrizet rendje, jobbak a fizikai körülmények (például van WC minden zárkában) és együttműködőbb a személyzet, mint például Sopronban és Csongrádon, alig fordultak elő rendkívüli események.

III.10. Az alkalmatlan fogvatartási rendszer valódi ára

A súlyos emberi jogi következményeken túl a vizsgált őrizeti rendszer (a kis befogadóképességű és területileg szétszórta fogdák rendkívül szigorú rezsimmel) pénzügyi szempontból teljesen fenntarthatatlan és túlzott mértékű emberi erőforrást igényel. A látogatás idején a parancsnok beszámolója szerint például az egri fogda 28 rendőrt foglalkoztatott, míg maga a létesítmény összesen 24 fős maximális kapacitással működött. Az őrzetesek és a fogdaszemélyzet számaránya nem mutatott sokkal kedvezőbb képet a többi ideiglenes őrzött szálláson sem. Mivel nem volt kielégítő egészségügyi ellátás a fogdák többségében, súlyosabb panaszok esetén az őrszemélyzet kénytelen volt a helyi kórházba kíséni az őrzettest és a kezelés időtartamára akár több napon (!) keresztül is folyamatos őrzést biztosítani (ami két ór folyamatos jelenlétét igényli). A Helsinki Bizottság számításai szerint (amelyek a létesítmények vezetői által adott számokon alapulnak) a látogatások idején működő rendszer nagyjából 300-400 fős személyzet foglalkoztatását tette szükségessé, ideértve az őrszemélyzetet, a parancsnokokat, takarító személyzetet, stb.

A legtöbb újonnan megnyitott fogdán és azok környezetében nem álltak rendelkezésre tolmácsok, holott az őrzetesek által beszélt nyelvek többségének ismerete nagyon ritka Magyarországon (pl. arab, perzsa, albán, urdu, stb.), valamint vannak olyan nyelvek, amelyekre alig van egyáltalán tolmács (pl. szomáli). Számtalán magyarországi bevándorló közösségek hiányában a legtöbb tolmács Budapesten és vonzáskörzetében él. A fogvatartottak jogosultak anyanyelvük használatára az idegenrendészeti és menedékjogi eljárás különböző cselekményeinél, ideértve a határozatok anyanyelven vagy a fogvatartott által jól értett nyelven történő kihirdetését. Így az idegenrendészeti fogdákon rendszeresen szükség van tolmácsok közreműködésére. Helyben működő szakértő tolmácsok nélkül az egyébként is költséges tolmácsolás még drágábbá válik, mivel a jelentős utazási költségeket és a tolmács rendelkezésre állását is meg kell téríteni. Ezenfelül a tolmács biztosítása egy adott időpontban gyakran nem is lehetséges, ami súlyos késedelmet okozva nagymértékben elnyújthatja az eljárások lefolytatását. Mindezek alapján kérdéses, hogy a fogvatartottak valóban hozzájuthatnak-e az ügyükkel kapcsolatos információkhoz anyanyelvükön, vagy azon a nyelven, amelyet ténylegesen értenek.

A fenti költségeken túl a rendszer fenntartása számos egyéb bújtatott költséget is magában hordoz, mint például a fogdák felújítása, a zárkarongálás utáni helyreállítás, valamint a kényszerű téltelenség és a fogvatartás következtében előálló egészségügyi problémák kezelésének költségei. Az őrzetesek állandó ide-oda szállítása (amelyet több őrzetes és parancsnok beszámolója is megerősítettek) szintén jelentős költségnövelő tényező. A vizsgált fogvatartási rezsim kialakításakor úgy tűnik, hogy ezekkel a tételekkel nem számoltak, figyelmen kívül hagyva a gazdasági és költségvetési szempontokat.

IV. Ajánlások

A Magyar Helsinki Bizottság az alábbi ajánlásokat teszi az illetékes hatóságoknak:

1. Gyermeket és sérülékeny személyeket ne tartsanak idegenrendészeti őrzetben

A Helsinki Bizottság sürgeti, hogy pusztán jogellenes határátlépés miatt soha ne tartsanak fogva gyermekeket és olyan személyeket, akik esetében nem lehet minden kétséget kizáróan megállapítani, hogy betöltötték a 18. életévüket. A jelenlegi fogvatartási körülmények alkalmatlanok gyermekek elhelyezésére, nem adnak lehetőséget szabadidős elfoglaltságokra, az oktatásban való részvételre, pszicho-szociális ellátásra, játékra, stb.

A sérülékeny személyeknek (mint a terhes nők, kínzás áldozatai, az idősek és a fogyatékosokkal élők) különleges bánásmódra van szükségük, és idegenrendészeti fogvatartásukra csak a legvégső esetben kerülhet sor, amennyiben ez teljességgel elkerülhetetlen.

2. A menedékkérők fogvatartására csak különösen indokolt esetben kerüljön sor

A Helsinki Bizottság felszólítja a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatalt, hogy a hatályos jogszabályi rendelkezések keretei között a menedékkérők idegenrendészeti őrzetét ne automatikusan, hanem az egyéni szükségletek és sérülékenységi tényezők alapos értékelése után, kizárólag különösen indokolt esetben rendelje el vagy tartsa fenn.

3. Az őrzet fizikai körülményei feleljenek meg a vonatkozó előírásoknak

Idegenrendészeti őrzet csak az arra alkalmas létesítményben, megfelelő körülmények biztosításával lehessen végrehajtható. A Helsinki Bizottság kiemelten fontosnak tarja, hogy az összes idegenrendészeti őrzött szállást átépítsék és felszereljék a hosszabb távú fogvatartás szerinti követelményeknek megfelelően. Ez mindenképpen magában kell, hogy foglalja a megfelelő higiéniai feltételeket (WC és mosdó az összes

zárkákban), a személyenkénti legalább 5 m² mozgásteret a zárkákban és a megfelelő közösségi terek kialakítását is. Az a gyakorlat, hogy a külföldiek szinte az egész napot a zárkában kell, hogy töltsék, kerülendő; olyan rendszert kell kialakítani, ahol szabadabb a mozgás az intézményen belül. Ez nagymértékben csökkenti az erőszakos cselekedetek előfordulását is.

4. Legalább napi egy óra szabad levegőn tartózkodást biztosítsanak az őrizeteseeknek

A feszültség és az erőszakos incidensek számának csökkentése kizárólag azzal oldható meg, hogy értelmes és tartalmas napi tevékenységeket tesz a hatóság elérhetővé az őrizetesek számára. A Helsinkai Bizottság álláspontja szerint elengedhetetlen a napi egyórás szabad levegőn tartózkodás és testmozgási lehetőség biztosítása. A fogdákat úgy kell átépíteni, hogy sportolásra alkalmas, ehhez megfelelően felszerelt udvart is lehessen létesíteni a területükön.

5. Pszicho-szociális segítséget kell biztosítani a fogvatartottaknak

Állandó jelleggel elérhetővé kell tenni a megfelelő szociális és pszichológiai ellátáshoz való hozzáférést az összes idegenrendészeti fogdán. Ennek érdekében szükséges a rendőrség és a civil szféra közötti együttműködés fejlesztése.

6. Biztosítsanak megfelelő ételmezést a fogdákon

A Helsinkai Bizottság álláspontja szerint a rendőrségnek a hatályos jogszabályok²⁰ betartásával minden idegenrendészeti fogdán elegendő és megfelelő minőségű ételmezést kell biztosítani az ott elhelyezett őrizeteseknek. A fogvatartottak étrendet illető szükségleteit és étkezési hagyományait jobban figyelembe kellene venni. Mindehhez célszerű lenne a rendelkezésre álló pénzügyi keret bővítése, továbbá speciális tapasztalatokkal rendelkező táplálkozási szakértő bevonása.

7. Az őrizetesek számára biztosítsanak szakszerű egészségügyi ellátást

Annak érdekében, hogy az őrizetesek egészségi állapotromlásának kockázatát minimalizálni lehessen, feltétlenül szükséges, hogy független és a fogvatartottak számára megbízható egészségügyi személyzet végezzen rendszeres egészségügyi vizsgálatokat, illetve biztosítsa a szükséges beavatkozásokat. Haladéktalanul meg kell változtatni azt a gyakorlatot, amely szerint az őrizeteseket többnyire csak nyugtatókkal és alatókkal kezelik.

8. Lehetőséget kell biztosítani az őrizetben töltött idő tartalmas eltöltésére

Rekreációs tevékenységeket kell biztosítani az őrizetesek számára a hatályos jogszabályi rendelkezések betartásával. Idegen nyelvű könyveket és folyóiratokat, (közösségi) játékokat, alapvető sportfelszereléseket kell a rendőrségnek rendelkezésükre bocsátania, továbbá biztosítani kell, hogy idegen nyelvű TV csatornák is foghatóak legyenek minden idegenrendészeti fogdán, különös tekintettel arra a körülményre, hogy az idegenrendészeti őrizet maximális időtartama 2010. december 24-től 12 hónapra nőtt.

9. Az őrszemélyzet megfelelő képzésének biztosítása

Az őrállomány hatékony és rendszeres képzésére van szükség ahhoz, hogy a vonatkozó emberi jogi kötelezettségeket megismerjék és tiszteletben tartsák, valamint interkulturális és konfliktuskezelő készségüket fejlesszék. Hasznos lenne, ha a rendőrség civil szervezetekkel, az ENSZ Menekültügyi Főbiztossággal és külső szakértőkkel együttműködve valósítaná meg ezeket a képzéseket.

V. A rendőrség észrevételei

A Magyar Helsinkai Bizottság és a Rendőrség között fennálló együttműködési megállapodások alapján az Országos Rendőr-főkapitányság 2011. február 14-én az alábbi szöveg csatolását kérte a beszámolóhoz:

A Magyar Helsinkai Bizottság és az Országos Rendőr-főkapitányság (a továbbiakban: ORFK) között jelenleg három együttműködési megállapodás alapján folyik a közös munka:

- 1. az 1997. augusztus 11-én létrejött együttműködési megállapodás a rendőrségi fogdáknál bűnügyi őrizetben lévő fogvatartottakat megillető jogok érvényesülésének vizsgálatára vonatkozik,*

²⁰ 27/2007. (V. 31.) IRM rendelet az idegenrendészeti eljárásban elrendelt őrizet végrehajtásának szabályairól

2. a 2002. szeptember 6-án létrejött megállapodás az idegenrendészeti eljárásban elrendelt őrizet hatálya alatt álló külföldiekkel való kapcsolattartásról,
3. a 2006. december 28-án megkötött háromoldalú megállapodás (melyben szerződő fél az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága Közép-Európai Regionális Képviselete is) a menedékkérőknek a Magyar Köztársaság területéhez és a menekültügyi eljáráshoz való hozzáférést támogató kölcsönös együttműködés és koordináció módozatairól szól, és a megállapodás alapján a Magyar Helsinki Bizottság megbízott ügyvédei látogatásokat tehetnek többek között az őrzött szállásokon is.

Mivel a beszámoló az idegenrendészeti eljárásban elrendelt, és ideiglenes őrzött szállásokon végrehajtott őrizeteket vizsgálta, az ORFK álláspontja szerint a beszámoló bevezető részében a két utóbbi együttműködésre történő hivatkozás felelt volna meg a beszámolóban taglalt látogatások hivatkozási alapjául. A Magyar Helsinki Bizottsággal 2011. január 14-én a beszámoló kapcsán tartott egyeztetés során felmerült egy későbbiekben kidolgozandó új együttműködési megállapodás megkötése, amely az idegenrendészeti és büntetőeljárásban őrizetbe vett külföldiekkel kapcsolatos együttműködést a megkötésük óta bekövetkezett jogszabályi és szervezeti változások, és a két őrizeti forma specialitásait is figyelembe véve egy megállapodásban szabályozná.

Az őrzött szállásokon 2009-ben az átlagos napi fogvatartotti létszám 133 fő volt. A Szerbia felől hazánkra nehezedő, megváltozott összetételű, illegális migrációs nyomás, valamint a Dublini rendeletek alapján az Európai Unió tagállamaiból visszavett, korábban Magyarországon menedékjog iránti kérelmet előterjesztő, majd ismeretlen helyre távozó, ennek eredményeként – tekintettel a menekültügyi eljárás megszüntetésére – ismét idegenrendészeti eljárás hatálya alá tartozó személyek őrizetének elrendelése miatt 2010-ben az őrzött szállásokon átlagosan naponta 364 fő, a nyári hónapokban több, mint 600 fő volt elhelyezve. Az állandó őrzött szállások befogadó kapacitása összesen 282 fő (Kiskunhalas 36, Nyírbátor 169, Győr 50, Budapest 27 fő). Az állandó őrzött szállások 2010. április végére megteltek.

Azért, hogy az ORFK jogszabályi kötelezettségének eleget tudjon tenni, a szakemberek folyamatosan keresték azokat a nagyobb befogadó kapacitású épületeket, amelyek állandó vagy ideiglenes őrzött szállásként üzemeltethetők. A számba vett objektumok állapota nem tette lehetővé a külföldiek azonnali elhelyezését, azonban a kialakult helyzet azonnali intézkedések megtételét tette szükségessé. Ennek érdekében az ORFK a rendőrségi fogdákat régiósította, a bűnügyi őrizetben lévő személyeket az erre kijelölt rendőrségi fogdába átszállította. Az így felszabadult, üres fogdák a továbbiakban ideiglenes őrzött szállásként működtek. Ez által biztosítottá vált a büntetőeljárásban és idegenrendészeti eljárásban őrizetben lévő személyek teljes elkülönítése.

Az „ideiglenes” elnevezés azt volt hivatott jelezni, hogy csak addig tartja fenn az ORFK ezeket az objektumokat őrzött szállásként, amíg a nagyobb befogadó kapacitású épületek el nem készülnek, illetve amíg a migrációs helyzet ezt megköveteli. Az ORFK a rendelkezésére álló eszközökkel és az épületek adta lehetőségek kihasználásával az ideiglenes őrzött szállásokon is igyekezett biztosítani mindazokat a feltételeket (szabad levegőn tartózkodás, a szabadidő eltöltésére alkalmas közösségi helyiség, televízió, telefonálási lehetőség biztosítása, a vallásnak megfelelő étkezési előírások figyelembe vétele stb.), amelyeket az állandó őrzött szállásokon biztosít.

Az ideiglenes őrzött szállásokon az ORFK törekedett az azonos kultúrájú, azonos nyelvet beszélő őrizetesek elhelyezésére, az őrizetesek közötti, illetve az őrizetesek és az őrzésükre kijelölt szolgálati személyek közötti kommunikáció elősegítése érdekében. Az esetlegesen előforduló tolmácsolási problémák kezelése érdekében az egyes megyékben alkalmazott tolmácsolókat elektronikus formában minden megye részére elérhetővé tettük, így elősegítve azt, ha egyik megyében bizonyos nyelven nem áll tolmács rendelkezésre, fel lehessen venni a kapcsolatot a legközelebbi tolmáccsal.

Az idegenrendészeti eljárásban elrendelt őrizetek kapcsán a befogadások az állandó őrzött szállásokon történtek, itt történtek az orvosi befogadások is. A további orvosi felügyeletet nem igénylő személyek kerültek ideiglenes őrzött szálláson elhelyezésre, ahol szükség esetén szintén biztosított volt az orvosi, pszichológiai ellátás. Biztonsági okokból, valamint orvosi vélemény alapján – figyelemmel az őrizetes érdekére – többször történt áthelyezés másik őrzött szállásra.

Az ORFK a rendőrségi fogdákból kialakított, kis befogató kapacitású ideiglenes őrzött szállások bezárása, a pénzügyi és humán erőforrások gazdaságos kihasználása érdekében 2010. szeptember közepére Kiskunhalason, a működő állandó őrzött szállás közelében kialakított egy 102 fő befogadására alkalmas épületet. 2010. szeptember, október, illetve november hónapban folyamatosan az összes korábban rendőrségi fogdaként működő ideiglenes őrzött szállás bezárásra került. Az állandó őrzött szállások mellett jelenleg két ideiglenes őrzött szállás (Nyírbátor 107 fő, Kiskunhalas 102 fő) működik és folyamatban van a

Békéscsabai Befogadó Állomás ideiglenes őrzött szállásként történő működtetésének kialakítása, tekintettel arra, hogy a 2010. december 24-től hatályos migrációs tárgyú jogszabály-módosítás eredményeként őrizetbe vehetőek a kiskorú gyermekkel rendelkező családok is. A békéscsabai objektum humánusabb elhelyezési körülmények biztosítására alkalmas. Az ORFK itt kívánja elhelyezni az egyéb sérülékeny csoportokba tartozó személyeket is. A hatályos jogszabályok értelmében idegenrendészeti eljárásban továbbra sincs lehetőség kísérő nélküli kiskorú őrizetének elrendelésére.

A korábban hivatkozott, 2010. december 24-én hatályba lépett jogszabály-módosítás több tekintetben érintette az őrizet végrehajtását.

Tekintettel a módosult jogszabályokra, illetve az elmúlt időszak tapasztalataira, az ORFK az alábbi intézkedéseket hajtotta végre:

- 1. Jogszabályi kötelezettségének eleget téve a továbbiakban nyitott zárkarendszerrel működteti az őrzött szállásokat. Az ORFK a külső őrzés technikai megerősítése, a belső mozgás szabadabbá tétele, a jobb körülmények biztosítása, a szabadidő hasznosabb eltöltése érdekében az Európai Visszatérési Alap terhére pályázatokat nyújtott be, melyek elbírálása folyamatban van.*
- 2. Szintén az Európai Visszatérési Alap terhére a Menedék – Migránsokat Segítő Egyesülettel közös pályázat keretében szociális munkások fognak dolgozni az őrzött szállásokon az őrizeteselek pszichés állapotromlásának kezelése érdekében, illetve számítógépes és internetes hozzáférést biztosítunk a szabadidő hasznos eltöltése és az őrizeteselek folyamatos tájékoztatása érdekében.*

Az Egyesület szociális munkásai a jelenleg üresen álló Békéscsabai Befogadó Állomásról átirányításra kerültek a kiskunhalasi őrzött szállásra, ahol az ott elhelyezett őrizeteseleket segítik.
- 3. Az ORFK az őrzött szállásokon szolgálatot teljesítő hivatásos állományú őr-kísérő őri állomány eredeti szolgálati feladatai céljából történő visszavezénylése érdekében fegyveres biztonsági őrök felvételére és kiképzésére intézkedett. A fegyveres biztonsági őrök 2011-től állnak szolgálatban, kiképzésükben részt vett a Magyar Helsinki Bizottság is.*
- 4. Az őrzött szállások az Európai Visszatérési Alap terhére pályázatot nyújtottak be intézkedéstaktikai, interkulturális képzésekre.*
- 5. Az ORFK és a Magyar Helsinki Bizottság közös pályázatot nyújtott be a visszatérésre vonatkozó emberi jogi normák teljes körű ismerete, egységes alkalmazása céljából, melynek keretében oktatást segítő jegyzet készül, illetve a jegyzet alapján 47 fő rendőr képzésére kerül sor.*

Az ORFK a továbbiakban is maximálisan biztosítani kívánja a jogszabályokban meghatározott feltételeket az őrizetbe vett, és őrzött szálláson elhelyezett külföldiek részére, továbbá az emberi méltósághoz való jog maximális érvényesülését az idegenrendészeti eljárás során őrizetbe vett személyek részére, de meg kell oldania a migrációs helyzetből adódó váratlan feladatokat is, továbbá gátat kíván szabni annak, hogy a külföldiek engedély nélkül, tömegesen hagyják el a Magyar Köztársaság területét, és jelenjenek meg más schengeni tagországokban.